

Mauro Salis

Ikonografija Bogorodice Hodegitrije na prostoru Krune Aragonije u ranom novom vijeku:
kanoni, alotropije i varijante

Kult Bogorodice Hodegitrije ima dugu povijest, a proizlazi iz štovanja svete ikone iz Hodegonskog manastira, koje se može datirati najkasnije u 10. stoljeće. Smatrana čudotvornom i nazivana "voditeljicom na putu" ikona Hodegitrije je svakog utorka bila iznošena na trg ispred manastira kako bi obavila čudotvorni ritual. S jačanjem turske opasnosti i opsada Konstantinopola u 14. i 15. stoljeću, Bogorodica Hodegitrija, "Majka Konstantinopola", postaje zaštitnica kršćana pred islamskom opasnošću te se njezin kult širi izvan Bizantskog carstva. Ikona je uništena 1453. nakon zauzimanja Konstantinopola od otomanskog sultana Mehmeda II. Period od polovice 15. do prvih desetljeća 16. stoljeća ključan je za značajnije širenje kulta Hodegitrije s istoka na zapad. Tad se događa transfer pobožnosti i ikonografije, u kojem su stvorene brojne alotropije i varijante. Nakon pada Konstantinopola na prostoru Italije i Sicilije pojavljuju se kopije ikone, ali i nove inačice u interpretaciji Hodegitrije usporedo s legendom o čudotvornom spasenju ikone od otomanskog uništenja i njezinoj translaciji na prostor talijanskog poluotoka, na kojem brojne zajednice tvrde da posjeduju autentičnu kopiju. Na talijanskom prostoru uspostavlja se standardni prikaz Hodegitrije koji prikazuje dva Calogeria (kaluđera) koji nose na ramenima škrinju s Hodegitrijinom ikonom. Ta ikonografska inačica svoj uzor nalazi u procesijama i ritualu koji se odvijao utorkom u Konstantinopolu, a vizualne razlike nastaju kao izraz nerazumijevanja i nepoznavanja izvornog prototipa zbog vremenske i prostorne udaljenosti. U radu se prikazuju i uspoređuju različiti primjeri ove ikonografije s prostora južne Italije i Sicilije (koji imaju zajedničku poveznicu u škrinji) te Sardinije, u kojoj se razvija zanimljiva inačica na temelju lokalne legende i tradicije. Naime, dok u drugim djelovima Italije Calogeri nose škrinju, ovdje je prikazan drveni kip Marije s malim Isusom, koja blagoslivlja dva klečeća lika – bijelca i Maura.

Prijevod s engleskoga: Nikolina Belošević